

ЕДИН РАЗЛИЧЕН УНИВЕРСИТЕТ

Богдан Богданов

В момента обновлението на университетите в България съвсем не означава създаване на различни университети. По правило се повтаря една и съща форма. Случаите, в които тя е различна, се броят на пръсти, по-точно на три пръста: Американският университет в Благоевград – ясно е защо той е различен, Нов български университет и третият (той още не се е появил в завършен вид) – Славянският университет, който изкопира структурата на Нов български университет. Всички останали университети (доколкото те са именно университети, е много сложен въпрос) имат една и съща структура. Просто у нас в момента липсва плурализъмът, необходим, за да се породи естествена динамика на съвременното университетско развитие. Неговата посока не трябва да бъде спускана “отгоре”, от умни хора, както сме свикнали отдавна, а трябва сама реално да се създаде. Това сигурно ще прилича на хаос. Ние още не сме се научил да различаваме лошия от работещия хаос и видим ли малко хаос, започваме да пищим. Защото обичаме реда по принцип, тъй като той означава ниска активност. В момента има известен хаос и трябва да отделим доброто, позитивното в него.

Що се отнася до Нов български университет, първо искам да кажа нещо, което Софийският университет така и не иска да разбере: Нов български университет е негово собствено създание. Той е основан от мен с хора, свързани със Софийския университет. Самият аз през последните пет години (вече не съм ректор от няколко дни) вземах заплата само от Софийския университет и от никъде другаде. В Новия български университет работих безплатно. Но в Софийския университет се намериха хора, които да протестират, и това е много показателно. Как можело професор в един университет да бъде ректор на друг университет. Това се вижда като висше чиновническо нарушение, а не се вижда, че всъщност Нов български университет е рожба на мъките на Софийския университет, рожба също и на една наистина институционална криза. Аз и други хора се опитвахме близо десетилетие да нанесем някакви корекции в системата на Софийския университет – институция, която ние трябва да пазим и ще пазим, но за да разбираме неговата идея, трябва да я разбираме достатъчно подвижно. Онова, което не можеше да бъде направено в Софийския университет, много по-лесно беше направено в едно външно образование като Новия български университет.

Когато говорим за идея на университета, по-точно би било да говорим за идеи на университета. Те са няколко. И не би трябвало да спираме при престижността на названието “идея на университета”, а да се опитаме да изброим тези идеи, три, четири или пет – зависи от принципа на изброяването. И тогава ще се види, че ако има идея, към която е близък Софийския университет, има и други, които са принципно различни в своите сърцевинни положения. За това настоявам тези сърцевинни положения да бъдат назовавани.

В средновековния университет, например, ма нещо безкрайно симпатично, което ние можем да уважаваме и да търсим в съвременната среда. Кое е то?

Средновековният университет в Европа така или иначе се образува извън действащите обществени регламенти и там има условия за равенство на студентски и преподавателски общности, равенство, което на други места отсъства. Освен в средновековния манастир по някакъв начин. Първото значение на думата “университет” е именно това – universitas означава общности – на преподавателите и студентите, които се намират в динамични отношения помежду си. Това значение на

понятието по-късно фактически умира в немския университет. През XIX век, когато той се оформя, престижността на институцията се свързва с идеята за йерархия. Но тази идея тук, при нас, в Софийския университет е твърде изтощена и много празна, изключително празна. Говоря като професор в Софийския университет, а не като външно лице. Защото в една дълга епоха на зависимост от определени съветски постановки, прекрасната немска идея за йерархия, без която не може да бъде направена голяма наука и високо образование, се превърна в плоска идея за пагонно разположение на учените. И то толкова твърдо, че щом станеш главен асистент, прескачаш в доцент, след това – в професор, а след това започваш да мислиш за по-високи титли в системата на академията. Тоест ставаш част от един необратим ред. Това е изключително отрицателно. В системата на нашата култура извън университета има много достойни хора в областта на науката, на знанието, или просто хора с огромен опит, която обаче Софийският университет не може да използва поради пагонната система. В Нов български университет в момента има огромна маса от преподаватели, които - такъв беше моят стремеж – минимално се застъпват с преподавателите в Софийския университет. Голяма част то тях са учени от БАН, а също и хора, които досега не са работили в университет. Трябва да ви кажа, че между тях има прекрасни преподаватели. Те правят чудесни семинари, където ние можем да следим дали преподават методически коректно, но това личи и от самите студенти, от начина, по който те се отнасят към работата си.

Средновековният университет е университет на общности и ако е възможен един български университет, в който преподавателите са реална общност, а не стадо от Общото събрание на Софийския университет, значи има към какво да се върнем в една стара идея за университет.

Разбира се, има университет и от училищен тип и той не е никак лош. Няма нужда да ходиш в Англия, отиваш в САЩ, в Принстън и ето ти европейски университет – четири-пет хиляди студенти, шест милиона книги, не особено развита информационна система, защото би била излишна при малкия брой студенти. След това отиваш в друг университет, с двадесет и пет хиляди студенти, много далече от Принстън и от Харвард, на 100-120-то място в листата на американските университети – един прекрасен училищен университет, който има външната форма на университет, но всичко в него е училищно във възможно най-добрия смисъл на думата. Едното съществува до другото, едното не пречи на другото: училищното не се стреми да се превърне в Оксфорд, нито Оксфорд тича покрай него. Училищното развива неща като дистанционно обучение, което няма да стане в Принстън, развива информационна система на основата на Интернет, която докарва сведения за всякакви книги и списания от целия свят, но няма да направи библиотека под един милион книги. Следователно виждаме една гъвкавост, която е резултат от естествената форма на обществото. На едното място са университетски общности от вида , в който ги познаваме от високите университети на Европа, от друга страна е гъвкавата система на средните американски университети. Грубо казано постигнати са цели в едно широко поле.

Това, което е най-неприятно при нас в Софийския университет, е возенето върху престижа. Без да сме формулирали точно каква е идеята, която продължава да се развива в Софийския университет, на нас ни стига престижа. Това е крайно отрицателно, защото в резултат за голямата част от младите хора в България днес обучението все още е само престиж. Студентите идват в университета, записват се, състезават се, безплатно или с пари (а парите се дават изключително лесно, защото продължава да няма за какво да се дадат) само и само да влязат в престижа. Престижът е полепнал по името университет и когато говорим за университет, всъщност трябва да говорим и за съвременната му конотация: университет значи по принцип нещо хубаво.

В какво точно се състои то, е трудно да се каже, но се знае, че е хубаво. Но това, че ние сме похлупени под тази престижност, не означава, че не бива да се питаме непрестанно за функционалността и на Софийския, и на всеки университет. Аз не искам да кажа, че Нов български университет е по-добър, в никакъв случай – той и след десет години няма да бъде по-добър. Той обаче е изключително жив. Когато в Новия български университет стане някакво безобразие, то се поправя за ден-ден и половина. Когато в Софийския университет стане едно безобразие, то или се поправя за три месеца, или никога не се поправя и влиза в неговата структура. Защо? Защото тя е неработеща, тя е тежка и административна и, така да се каже, нейната стихия е класификацията – всеки е на своето място, като започнем от ректора и заместник-ректора надолу, и от това място не мърда. При нас в Новия български университет я няма престижността – сградата, кабинетите и пр., но общо взето, тази липса играе положителна роля. И може би един ден ще получи не само името, но и признанието на университета.

Аз не съм против йерархията – тя също е висока ценност, но пледирам тези, които се занимават с университета, да формулират идеите зад него, да се види какви ценности стоят зад тях. Тоест, когато влезеш в университета, чиято стихия е йерархията, тя да бъде реална. Когато през 1930 година моят баща Иван Богданов е влязъл с шапка в университета, един професор по право се приближил до него, свалил му шапката и му казал: “Момченце, ти си в университет”. Баща ми обаче бил с вратовръзка, въобще елегантен, отколкото е средният професор днес. Професорът трябва да се познава, ако той не се познава по нещо, например по своята реч, по начина си на държание, по начина, по който реагира политически или социално, каква йерархия може да има. Йерархията се превръща само във външен знак. Иначе между професора и по-добрия студент няма абсолютно никаква разлика. Аз изпитвам голямо вълнение в случаите, когато не откривам особена разлика между себе си и аспиранти в Софийския университет, с които заедно работим. Това е реално работеща йерархия, работещи общности, *communitates* от преподаватели и студенти, като наистина са извън българското общество в най-добрия смисъл на думата. Извън обществото са и обществото им плаща за това да бъдат извън него, да го наблюдават и да му казват кое не е добро. Този модел на средновековния университет обаче не е реалност у нас.

Онези, които напоследък в българката култура се плашат за традицията, са хора неуки. Те искат традиция, по която да се взят като на шейна - като започнем от цар Борис, та до днешно време, все едно и също. Прекрасният път на българската традиция. Само че не е така. И българската, и европейската традиция са преплетени и сложни. Те чакат да се обръщаме към тях, като намираме парадигмите на съвременното им развитие. Именно в този смисъл аз съм за традицията.